

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiati her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 16 Mayıs, 1929

Sayı: 129

„Parça - Fikir” Değil «Bütün - Fikir» Lâzım...

Mehmet İzzet Bey «Hayat»ın «127» numaralı nüshasında neşrettiği «Usul Kavgası» nam makale ile Bergson'un «hadsî usul»üne temas ediyor ve bunu memleketimizde henüz hiç tanınmayan Bertrand Russel gibi mantıkçı ve riyaziyeci bir feylesofa tenkit ettiriyor: güzel; fakat kendine mahsus bir felsefesi olan bu münekkidin sistemini, madde ve ruhu ne suretle telâkki ettiğini ve bunlar arasında bulduğu münasebetleri, metafizik hakkındaki fikirlerini göstermeden Bergson'un sadece usulüne hasredilmiş bir tenkidin «iphamdan ari fikirler» olabileceğini hiç zannetmiyorum. Bergson ve Russel birer «ideologue», yani fikriyatçı veya kalem kavgacıları olsalardı onları bu suretle tutuşturmakta hiç bir beis olmazdı. Halbuki bunların ikisi de başlıbaşına birer felsefe vücade getirmiş şahsiyetler olduğundan birbirleriyle mücadelelerinin mahiyet ve kıymeti bütün felsefelerinin insicam ve vahdetile anlaşılabilir. Bu yapılmadıkça yekvücut bir felsefenin yalnız bir noktasına tevcih edilmiş okları göstermek bizi Russel'den istifade ettirmedeği gibi Bergson'un hatalı müddealarından da kurtarmaz. Hiç şüphe yok ki felsefi hayatımızın inkişaf ve terakki-si, her yerde olduğu gibi, bizde de mütemadi tenkitlerle olacaktır. Yalnız bu tenkit hakikaten semereli olmak için evvelâ sistemlerin sistemlerle karşılaştırıl-

ması ve tenkidin bundan sonra gelmesi lâzımdır. Çünkü terkip mahsulü olan felsefe sistemlerinin ihtiva ettiği parça-fikir ve parça - müddeaların kuvvet ve kıymetleri, dahil oldukları terkiplerin içinde anlaşılabilir. Nitekim Bergson'un «hads» iddiası, onun ancak madde, ruh ve tekâmül hakkındaki telâkkilerinden örül-müş bir terkip içinde makuldür. Fizik zamanı psikolojik zamandan tamamen ayıran ve birinde cari olan «sebebiyet»i diğerinde bulamıyan, birini sırf afakî ve kemmî, diğerini de sırf enfüsi ve keyfi gören bir feylesofun fizik usulleri haricinde bir usul aramasından daha zarurî bir şey olabilir mi? Bu hale göre Bergson'a yapılacak muhalefetin temelini usul mes'elesi değil, ruhiyat meselesi teşkil eder. Bizi Russel'in tenkitlerinden istifade ettirmek isteyen İzzet Beyden evvelâ Bergson'un ruhiyatına karşı muhalifinin yapmış olduğu ruhiyatı tanıtmasını beklemek icap etmektedir. Bu yapıldıktan sonradır ki okuyucular usul kavgasını bir dereceye kadar ısrabilirler?

Russel'in nazariyeleri bazı noktalarda «pluraliste»lere çok yaklaştığı halde bir çok noktalardan bunlardan derin bir surette ayrılır. On dokuzuncu asrın son rub'unda hâkim olan zihniye muhalefeti - anti - intellec-tualizme - karşı bir gün yeni bir zihniyetçilik - intellectualisme - yani bir nevi yeni *tenevvür felsefesi* başlamıştır.

İlhamlarını daha çok his, irade, insanlık gibi beşerî hadiselerden alan ve binnetice yeni bir «anthropomorphisme» yapmış olan zihniye muhalifliğini bir de yeni riyaziye ve yeni fizikin verdiği bir mantık adesesinden geçirmek elbette lâzımdır. Bu vadide giden bir çok yeni feylosoflar arasında Russel bilhassa en ziyade temayüz etmiş şahsiyetlerden biridir. İzzet Bey usulünü değiştirerek bize bu feylesofun mantık ve riyaziye felsefesini ve bunlara istinat ettirdiği ruh ve madde tahlillerini yapar ve bunlardan istintaç edilmiş metafizik ile eyilik ve kötülük fikirlerini teşrih ederlerse Bergson hakkında arzu ettikleri bilva'ata tenkidi hakkile yapmış olacaklardır.

Tanzimattan Ziya Beye gelinceye kadar memleketimizde hâkim olan fikir hayat ve münakaşaları prensip ve sistemlerin gene prensip ve sistemlerle muhakemesinden ziyade bunlardan koparılmış fikir ve mezhep parçalarının birbirleriyle çarpıştırılmalarına dayanıyordu. Bunun da başlıca sebebi o zamanki Osmanlı cemiyetinin mahlût bünyesinden geliyordu. Bu gün ise milli vahdet ve mefkûresi olan bir millet halinde yaşıyoruz. Binaenaleyh artık parça-fikirler ile değil bütün-fikirlerle yuğurulmak ihtiyaç ve zaruretindeyiz zannediyorum. Hele bu yuğurulmak sırf felsefe vadisinde olursa bütün-fikirlerle olan ihtiyaç büsbütün kat'ileşir sanıyorum.

MUSTAFA ŞEKİP

ACİZ İNSAN

İnsan âcizdir, evvelâ kâinat içinde. Zira ne yapsa bu küreden ayrılamaz. En cür'etli hayallere kendilerini kaptıran alimler bile ay, merih, zühre, ularit gibi en yakın yıldızlara bir gün erişmek ümidinin beslenebileceğini söyleyebilirler. Halbuki bu âlemler bizimkine benzediğinden onlardan çok yeni bir şey öğrenmek ümidi yoktur. Nakadar gayret etsek kâinat içinde inziva halindeyiz. Namütenahi feza içinde bu yalnızlık fecidir. Şüphe yok, milyarlar kere milyar miktarında mevcudat, az çok bize benzeyerek diğer âlemlerde bulundukları halde bizim ebediyen meçhulümüz kalacaklardır. Biz mahpusuz. Cazibe denilen hapishane bekçisi bizi ihata eden muazzam âlemi ancak fikren tasavvur etmemize imkân bırakıyor.

İnsan âcizdir, hatta toprak üzerinde. Tabiatın kanunları önünde eyilmeğe mecburuz. Ne yağmuru, ne kasırgayı, emrimize tabi kılarak celp veya defedebiliriz. Vakıa bazan, safderunluk ile eşyaya tesir ettiğimizi zannederiz. İnsanın tabiatın sultanı olduğunu söyleyen filsoflar da vardır. Hakikatte ise, hiç bir şeye kumanda etmiyoruz. 1000 derece hararete demire ihtirak kabiliyeti bahş veya -250 derecede fosfordan bu kabiliyeti nezettiğimizi sanırız. Bundan dolayı övünürüzde! Fakat haksız yere... çünkü biz ne demirin ne de fosforun tabiatlerinde bir tahavvül husule getirmediğimiz. Dünyada insanların bütün faaliyeti riza ve inkiyat kelimeleri ile mükemmelen hülâsa olunur.

İnsan âcizdir, cemiyet içinde. İctimaî hayat, nazariye itibarile ne mükemmel şey! Fakat bir de tatbikatına bakalım: her fert kışkançlığın esiridir. Herkes başkasına yardımla değil, onun yaptığını bozmakla meşguldür. İhtiraslar, iştihalar, kibir herkesi birbirine düşman kılar. Kimse kendi hesabına fedakârlığa razı olmaz, herkes fedakârlığı başkasından bekler. İnsanın içtimaî bir hayvan olduğundan ziyade aksini iddia etmek doğrudur. Vakıa kavga edenlerden her biri kendi menfaatini değil, hakkı, adaleti düşündüğünü söyler, tiyatro vaziyetleri alır. Fakat görülen hak daima kendi tarafımızda olandır, başkasının tarafındaki değil.

İnsan âcizdir, bir fert olarak. Ne yapsa ismi unutulacaktır, ne hizmet etse gene bir iki nesil sonra anılmayacaktır. Bir büyük kütüphane bir mezarlığa benzer. Mezartaşları altında ölü kemikleri gibi eski kitaplarda da ölümlerin fikirleri gömülüdür. Kim okur, kim, dinler! En muazzam şan ve şeref hülyaları kütüphane duvarları arasında metfun kalmağa mahkûmdur. Amelî hayata geçelim. Her memlekette meb'us olmak için o kadar çabalayıp çırpınanlar var. Bu payeye erişmek için ne harareti mücadeleler oluyor, rey sahiplerinin hoşuna gitmek için neler yapılıyor, tutulmayacağı malûm olan nakadar vaatlerde bulunuluyor! Bu emek mukabilinde istediği siyasî payeye erişen adam nedir, Elinde hangi kuvvete maliktir? Hemen hiç bir şey! bir, parlimentoya ait selâhiyetin 4 veya 500 de biri.

İlim ve felsefeden mi bahsediyorsunuz? Bunlar hayatın en mühim suallerine cevap verebiliyorlar mı? Bir asıra yakın zamandanberi tekâmül nazariyesi ile hayatın sırrının hallolunduğunu zannedenler var. Bu nazariyeyi kabul edelim, asırlarca sürmüş olan bazı tahavvüller sayesinde ilk canlı şekillerin dünya üzerinde gözüktüklerini ve bunların yavaş yavaş mudilleşerek Sokrat, Leonards de Vinçinin husule geldiklerini tastik eyleyelim; asıl bizim için ehemmiyetli olan soru gene cevapsızdır: Neden dünyalar var, ben varım, ıstırap çekiyorum benim burada işim ne, nereye gideceğim? Bunları insan ebediyen öğrenemez.

* * *

Bu şikâyetleri yapan büyük bir ilim adamıdır, «anaphylaxie» yi keşfetmiş, «serotherapie» kanununu ifade etmiş olan pr. Charles Richet dir. [*] Müspet hakikatlerin artmasına bu kadar hizmeti görülmüş olan bir zatın umumî ve felsefî mahiyette fikirler dermeyerken ederken biraz mübalagaya kapılması caizdir. Dikkati celbedn cihet Pr. Richet'nin insanın aczı hakkında söyledikleri ile bundan iki bin sene kadar evvel «Stoa-Revak» filsoflarının esas müddeaları arasındaki müşaheret. İki bin senelik tarakkilere, fennin keşiflerine, şaşılacak bin türlü icatlara rağmen gene insanın kâinat içinde âciz olduğunu ısrarla söylemeğe lüzum hissedilenler var. Revak filsofu Epiktetos «elimizde olan şeyler

[*]Charles Richet, L'homme impuissant, Paris, Editions Montaigne

ile elimizde olmayan şeylerin» tefrikini ahlâk felsefesinin ilk adımı olarak kabul etmişti. Bu Yunan hakimi diyordu ki: İlâhlar bütün insanları mes'ut olmak için halketmişler. İnsanlar kendi kabahatleri yüzünden bedbaht olurlar... Neden şikâyet ediyorsun? Ülûhiyet sana kendisinde mevcut olan en asil, en büyük, en şahane ve en ilâhî kudreti vermiştir, yani hakikî nimetleri nefsinde bulmak, kendi düşüncelerini iyi bir surette kullanmak kabiliyetini. Daha ne istiyorsun? Memnun ol, bu kadar iyi bir babaya teşekkür et, ona her zaman ibadet et! Dünyadaki bütün şeylerden bazıları bize tabidirler, diğerleri bize bağlı değildirler. Elimizde olan şeyler fikirlerimiz, hareketlerimiz, arzularımız, meyillerimiz, nefretlerimiz... bir kelime ile bütün yaptıklarımızdır. Elimizde olmayan şeyler bedenimiz şöhretler, nimetler, şerefler, payelerdir, bir kelime ile bizim fiilimiz olmayanlardır... Şunu unutma: mahiyetleri itibarile esir olan şeyleri, hür, başkasına tabi olanları kendi elinde zannedersen her tarafta manialara tesadüf edersin. Mahzun olursan, şaşırırsın' ilâhlardan ve insanlardan şikâyet edersin. Halbuki hassatan sana ait olan kendine tabi bilirsən ve başkasına ait olanı yabancı tanırırsan asla kimse senin yapmadığını yapmağa zorlayamaz, kimse yapmak istediğine mani olamaz, o zaman sen kimseden şikâyet etmezsin, kimseyi kabahatli bulmazsın; istemediğin en ufak şeyi bile kerhen sana yaptırılmazlar, hiç bir düşmanın olmaz, başına hiç bir fenalık gelmez.»

Pr. Richet, Revak felsefesinin aynen kabulünü bize teklif etmiyor. Onun fikrince Epiktetos ve Zenon'ın fikirlerine Epikuros'un fikirlerini, bir tezat teşkil etmiyecek tarzda zammederek ahenkli bir kül meydana koymak müm-

kündür. Esasen amelî hayatta neticeleri itibarile her iki felsefenin biribirenden pek ayrılmadıkları malûmdur. Pr. Richet iki mezhebi birbirine şu surette ekliyor: - sahife 195 ilâh..

«Arzudan kaçınmalı, çünkü acımız arzularımızla artar. Başa gelene tahammül etmeli, çünkü başka tarzda hareket imkânı yoktur. Beyhude yere şikâyetten daha ahmakça bir hareket olamaz. İfrat dereceye varan arzu ve hevesten boş bir şey yoktur. O halde revakî olalım.

«Aynı zamanda âciz ve mahdut iktidarımız dairesi içindeki hazzlardan tadalım, fakat akilâne bir iktidar gösterelim. Epikürosçu olalım.

«Bize verilmiş olandan istifade edelim: bu ehemmiyetsiz bir şey

değildir. Bir nebze sevinç, bir saadet, bir minimini çiçek kadar haz. Bu çiçeği koklamayı bilelim ve elimizde bir orman veya bir ağaçlık, hatta nede bir buket olmayıp sadece bir ufak çiçek olduğundan dolayı mahzun olmayalım. Zaman çabukgeçer, çiçeği yavaş yavaş koklayalım, fakat daha öteye ve daha yukarıya bakmakta ınat etmeyelim.»

Pr. Richet ruhumuzu işlemek, nefsimize hakim olmak hususunda malik olduğumuz kudrete nazari dikkati celbediyor. Mahdut ta olsa, ruhumuz bizim hakikî bahçemizdir. Bu küçük bahçeyi itina ile işleyelim ve yandaki parkların azameti bizi meyus etmesin.

Felsefenin ebedî olan kısımları da var.

MEHMET İZZET

Azap

*Nasıl şiire kalbolsun içimdeki azabım..
Keskin bir zehir gibi süzülen ıstırabım
Damarımdaki kanda eriyor damla damla...*

*Ne yazık bile bile kör olacaksa ruhum,
Attığım her hatvayı selâmlarsa uçurum
Kim tahammül edecek böyle acı hayata?*

*On sekiz yıl yaşadı sevincim dar göğsümde,
Nihayet o da bugün canveriyor önümde
Yerini başkasına terketti ağır ağır...*

*Gençken içi ihtiyar olmak ne kadar acı..
Bu azabın yegâne kullandığım ilâcı
Son günlerde tükenen gözlerimin yaşıdır...*

TAHA YA